

کار حرفه‌ای :

مفاهیم، ویژگیها و کارکرد

(بخش چهارم)

محمد شلیله

در بخشهای پیشین، تعریف «کار»، پیوندهای میان «کار»، «نوع کار» و «فرد»، مرتبه «کار حرفه‌ای» در مقایسه با سایر مشاغل و تعریف «کار حرفه‌ای» براساس ویژگیهایی که این نوع کار را از سایر مشاغل متمایز می‌سازد، عرضه شد. در این بخش تعریف «کار حرفه‌ای» بر پایه نظریه «مناسبات قدرت-کنترل» که در دوره حاضر مورد توافق نسبی صاحب‌نظران قرار دارد، بررسی می‌شود.

تعریف حرفه‌ها در چارچوب مناسبات

قدرت-کنترل

از آغاز دهه ۱۹۷۰ میلادی به بعد، برخی از پژوهشگران دریافتند که تعریف «کار حرفه‌ای» براساس ویژگیهای مشاغلی که حرفه‌ای به شمار می‌آیند، واقعیت «حرفه»ها را توضیح نمی‌دهد. آنان این رویکرد را مورد انتقاد قرار دادند. از جمله روث (Roth, 1972) تعریفی را که گرین وود و دیگران براساس ویژگیهای مشاغل حرفه‌ای، که این گونه مشاغل را از سایر مشاغل متمایز می‌سازد، ارائه کرده بودند (نگاه کنید به بخش سوم این بحث در حسابرس: شماره ۲۵، پاییز ۱۳۸۳) مورد انتقاد همه جانبه قرار داد. به زعم او، اینکه کار حرفه‌ای باید یک «نظریه سیستماتیک تحقیق پذیر» داشته باشد، مسئله‌ای است که به افراد شاغل در مشاغل حرفه‌ای مربوط می‌شود، نه به استفاده‌کنندگان از خدمات آنها. روث در این زمینه می‌افزاید، آنچه برای استفاده‌کنندگان از خدمات حرفه‌ای اهمیت دارد، مناسب بودن کیفیت و پایین تر بودن هزینه خدماتی است که دریافت می‌دارند؛ آنها کاری به اینکه چه کسانی و با چه درجه تحصیلی خدمات مورد انتظارشان را انجام می‌دهند، ندارند. او مدعی است، «اقتدار» حرفه‌ها یا حرفه‌ای‌ها در برابر مشتریان خدمات حرفه‌ای نیز واقعیت خارجی ندارد، چرا که مشتریان خدمات حرفه‌ای هر زمان که بخواهند می‌توانند همکاری‌شان را با عرضه‌کنندگان قطع کنند. روث همچنین ضرورت برخورداری بودن از مجوز کار حرفه‌ای را برای عرضه‌کنندگان خدمات حرفه‌ای، امری ساختگی و سیاسی ارزیابی می‌کند. افزون بر این معتقد است که ضوابط اخلاقی نیز تنها به کار رقابت با هم حرفه‌ای‌ها می‌آید، بدون اینکه موجب عرضه خدمات مشابه با کیفیت همسان به مشتریان شود. وی همچنین استدلال می‌کند که تنها افراد شاغل در مشاغل حرفه‌ای نیستند که فرهنگ خاص خودشان را دارند، بلکه اغلب مشاغل از فرهنگ خاص شغل خود برخوردارند. همزمان با انتقادات روث به نظریه‌ای که ویژگیهای مشاغل حرفه‌ای را مبنای تعریف «حرفه»ها قرار می‌دهد، فریدسن (Freidson, 1972) مطالعه‌ای در مورد حرفه پزشکی و پرستاری به انجام رساند و در نتیجه آن به «اقتدار» (Authority) (آشوری، ۱۳۷۴؛ برنجیان، ۱۳۷۱؛ ساروخانی، ۱۳۶۶) این حرفه‌ها، بویژه اعمال و استفاده آگاهانه آنها از این اقتدار در مناسبات‌شان با مشتریان و در بازار کارشان پی برد. بعدها نظریه‌های ابات (Abbott, 1988) در مورد مناسبات قدرت در حرفه‌ها عرضه شد، که همزمان بود با

فرایند کسب آزادی و استقلال عمل نیز در مشاغل حرفه‌ای به این ترتیب شکل می‌گیرد که اعضای مشاغل حرفه‌ای قانون‌گذاران را متقاعد می‌سازند که از قابلیت‌های مورد نیاز برای وضع مقررات مربوط به فعالیت در شغل مربوط و کنترل و نظارت همه جانبه بر آن از جمله در مورد صدور مجوز ورود به شغل یا تعیین حق عضویت و مانند آن برخوردارند

حوزه فعالیت‌های مشاغل حرفه‌ای می‌شود و بر اقتدار آنان می‌افزاید. البته عناصر تشکیل دهنده استقلال و آزادی عمل حرفه‌ای تنها به برخورداری این گونه مشاغل از پشتیبانی قانونی محدود نیست. پرکز (Perks, 1994) ویژگی‌های متعددی را در مورد شناسایی شغل حسابداری به شغل حرفه‌ای (یا حتی حرفه‌ای شدن هر شغل دیگر) پیشنهاد کرده است، از جمله اینکه از دولت مستقل باشد، خدمات عمومی و مورد نیاز عموم را عرضه نماید، خدماتی متفاوت از سایر مشاغل عرضه کند و عرضه کننده انحصاری آن باشد، قابلیت‌های اعضای آن از مقبولیت و رسمیت برخوردار باشد و در خصوص اثربخش بودن به کار گرفتن رهنمودهای حرفه‌ای به استفاده کنندگان از این رهنمودها تضمین دهند و...

منابع:

- آلن بیرو، ترجمه دکتر باقر ساروخانی، فرهنگ علوم اجتماعی: انگلیسی - فرانسه - فارسی، تهران، انتشارات کیهان، ۱۳۶۶
- ماری برنجان، گردآوری و تدوین، فرهنگ فلسفه و علوم اجتماعی، تهران، موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، ۱۳۷۱
- داریوش آشوری، فرهنگ علوم انسانی: انگلیسی - فارسی، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۴
- Freidson, E., **Professional Powers: A Study of the Institutionalization of Formal Knowledge**, the University of Chicago Press, Chicago and London, 1986
- Hall, R.H., **Sociology of Work: Perspective, Analysis, and Issues**, Fine Forge Press, USA, 1994
- Jery, D. and Jery, J., **Dictionary of Sociology**, 3rd Ed., Harper Colloins Publishers, Glasgow, 2000
- Leicht, K.L. and Fennell, M.L., **Professional Work: A Sociological Approach**, Blackwell Publishers, Massachusetts, USA, 2001
- Perks, R.W., **Accounting and Society**, Chapman & Hall, London, 1994

گسترش اقتدار حرفه‌ها در اغلب جامعه‌ها. مجموع این تحولات و آرا و نظریه‌های جدید به این فرض که پویایی حرفه‌ها بر قدرت‌شان در زمینه کنترل کار حرفه‌ای، کنترل محیط کار و کنترل بازار کار حرفه‌ای... استوار است قوت بخشید و سرانجام به تکوین نظریه «مناسبات قدرت - کنترل» (Power-control Relation) انجامید. از این زمان بود که فرضیه‌های بنیادی در مورد ظهور و استمرار حیات حرفه‌ها تغییر کرد. در همین دوره فریدسن مطرح ساخت که برای پاسخ گفتن به علل ظهور حرفه‌ها و حرفه‌ای‌گری و سایر پرسش‌های مقدر در این باره باید به ژرف ساختهای مناسبات حرفه‌ها راه یافت. از جمله او استدلال کرد که موضوع آموزش در حرفه‌ها تنها به نوع و نحوه اجرای آموزش‌های تخصصی و برخورداری اعضای حرفه‌ها از این آموزش‌ها ختم نمی‌شود، بلکه آنچه در مورد آموزش‌های حرفه‌ای اهمیت دارد، این است که این آموزش‌ها را چه افراد یا گروه‌هایی کنترل می‌کنند. وی نیز مانند روث مدعی است که این تنها مشاغل حرفه‌ای نیستند که «ضوابط اخلاقی» دارند، بلکه اغلب مشاغل غیر حرفه‌ای نیز در چارچوب ضوابط اخلاقی ویژه‌ای فعالیت می‌کنند. منتها فریدسن می‌گوید آنچه که «حرفه‌ها» را در این زمینه از «غیر حرفه‌ها» متمایز می‌سازد این است که حرفه‌ها به نحو موفقیت‌آمیزی مردم و مراجع قانونگذاری را نسبت به پایبند بودن‌شان به اجرای ضوابط اخلاقی مربوط به شغلشان متقاعد می‌سازند. وی معتقد است که فرایند کسب آزادی و استقلال عمل (Autonomy) نیز در مشاغل حرفه‌ای به این ترتیب شکل می‌گیرد که اعضای مشاغل حرفه‌ای قانون‌گذاران را متقاعد می‌سازند که از قابلیت‌های مورد نیاز برای وضع مقررات مربوط به فعالیت در شغل مربوط، و کنترل و نظارت همه جانبه بر آن، از جمله در مورد صدور مجوز ورود به شغل، یا تعیین حق عضویت و مانند آن برخوردارند. به نظر فریدسن همین اختیارات است که موجب ایجاد انحصار در